ก็องดิดด์ และรักร่วมเพศแบบแฝงเร้น

พิริยะดิศ มานิตย์*

เกริ่นนำ

ในหนังสือ *Queer critics* (*การวิจารณ์แนวเควียร์*) ผู้เขียน คือ ฟรังซัวร์ คูเซ่ต์ (François Cusset) เสนอว่าในประวัติวรรณคดีฝรั่งเศสนั้น 'รักร่วมเพศ' เป็นประเด็นสำคัญที่ปรากฏในงานวรรณกรรมทุกยุคทุกสมัย ไล่เรียงมาตั้งแต่ยุคกลาง ยุคเรอเนสซอง ยุคคลาสสิก (ศตวรรษที่ 17) ยุคแสงสว่าง (ศตวรรษที่ 18) เรื่อยมาจนยุคศตวรรษที่ 20

เมื่อกล่าวถึงยุคแสงสว่างหรือยุคศตวรรษที่ 18 นั้น คูเซ่ต์เขียนข้อความสั้นๆพาดพิงถึงวอลแตร์ นักคิดนักเขียนคนสำคัญประจำยุคสมัย และหนังสือเรื่อง Candide (ก็องดิดด์) บทประพันธ์ชิ้นเอกของวอลแตร์ ข้อความดังกล่าวมีอยู่ว่า

> *มีข่าวลือที่ว่ากันว่าวอลแตร์มีประสบการณ์รักร่วมเพศระหว่างไปพำนักอยู่ในราชสำนักของพระเจ้าเฟร์เดริคที่ 2 และในหนังสือ 'ก็องดิดด์' ก็มีย่อหน้าสั้นๆ กล่าวถึงธรรมเนียมปฏิบัติของพวกบุลกาเรีย (หรือพวก 'บูกร์' ซึ่งเดิมเป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่าการร่วมเพศทางทวารหนัก ทั้งนี้ผู้คนมักมีอคติว่าพฤติกรรมทางเพศเช่นนั้นเป็นความชั่วร้ายของคนต่างชาติ)*[1]

---

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 François Cusset. ***Queer critics, La littérature française déshabillée par ses homo-lecteurs.*** Paris : P.U.F., 2002, p.92 – คำแปลเป็นของผู้เขียนบทความ

คูเซ่ต์ยกตัวอย่างประเด็นรักร่วมเพศในหนังสือ *ก็องดิดด์* ไว้เพียงที่เดียว ทั้งที่จริงแล้วหนังสือเอ่ยถึงพฤติกรรมรักร่วมเพศแบบชายรักชาย อย่างน้อยอีก 4 แห่ง

ในบทที่ 4 อาจารย์ปองโกลศเล่าให้ก็องดิดด์ฟังว่าได้ติดโรคซิฟิลิส และสาธยายว่าซิฟิลิสที่เขาติดมาจากสาวใช้คนหนึ่งของปราสาทท่านบารอนนั้นมีต้นตอจากนักบวชคนหนึ่ง แล้วติดกันมาเรื่อยๆ ซึ่งในกระบวนการถ่ายโรคสู่กันนี้มีการติดต่อจากชายถึงชายด้วย

> *"ก็องดิดด์ศิษย์รักเอ๋ย เจ้าคงจำปาแกตต์ได้ ก็แม่สาวใช้ต้นห้องของท่านบารอนเนส อาจารย์ได้ขึ้นสวรรค์ในอ้อมแขนของนาง นี่แหละคือเหตุที่ร่างกายของอาจารย์ถูกกัดกินเช่นนี้ นางปาแกตต์เองนั้นติดเชื้อไปทั่วร่าง อาจจะตายไปแล้วก็ได้ นางได้ของขวัญชิ้นนี้มาจากนักบวชฟรานซิสกันผู้ทรงปัญญารูปหนึ่ง นักบวชรูปนี้ก็กลับคืนสู่พื้นดินไปแล้ว นักบวชไปติดมาจากเคาน์เตสชรานางหนึ่ง ซึ่งได้รับมาจากนายกองทหารม้า นายกองคนนี้ได้รับการถ่ายทอดจากท่านผู้หญิงของมาร์ควิส นางเองก็ติดเชื้อมาจากหนุ่มรับใช้ <u>เจ้าหนุ่มคนนี้ไปรับมาจากพระนักบวชเยซูอิตรูปหนึ่ง ซึ่งตอนที่เป็นเณรได้รับการถ่ายทอดโดยตรงจากเพื่อนร่วมเดินทางของคริสโตเฟอร์ โคลัมบัสเลยแหละ สำหรับตัวอาจารย์เอง คงจะไม่ได้ส่งต่อให้ใคร เพราะอาจารย์คงจะสิ้นลมในไม่ช้านี้" (บทที่ 4 เน้นข้อความโดยผู้เขียนบทความ)</u>*[2]

ในเรื่อง *ก็องดิดด์* ตัวละครที่มีพฤติกรรมชายรักชายเด่นชัด คือ บารอนหนุ่มน้องชายของกุเนก็องด์ ปองโกลศเล่าว่าเมื่อก็องดิดด์จากปราสาทไปได้ไม่นานนักปราสาทก็ถูกกองทหารบุลกาเรียบุกโจมตี ท่านบารอนและท่านบารอนเนสถูกสังหาร ส่วนสิ่งที่เกิดขึ้นกับกุเนก็องด์และน้องชาย คือ

---

[2] ในบทความนี้ ข้อความจากเรื่อง ก็องดิดด์ ใช้ตามฉบับ (วอลแตร์. ก็องดิดด์. วัลยา วิวัฒน์ศร (ผู้แปล). กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2538.)

"หล่อนถูกทหารบุลกาเรียผ่าท้องหลังจากถูกชำเราครั้งแล้วครั้งเล่า [...] ศิษย์ผู้น่าสงสารของอาจารย์ [บารอนหนุ่ม] ก็ถูกกระทำเช่นเดียวกับพี่สาวของเขา" (บทที่ 4)

บารอนหนุ่ม 'ถูกกระทำเช่นเดียวกับพี่สาวของเขา' ซึ่งก็ย่อมหมายความว่า 'ถูกชำเราครั้งแล้วครั้งเล่า' นั่นเอง

หลังจากรอดชีวิตจากเหตุการณ์นั้น บารอนหนุ่มได้บวชเป็นพระนิกายเยซูอิต และเริ่มมีอำนาจทางการเมืองในฐานะพระแม่ทัพ เขาเป็นชายหนุ่มรูปงาม[3] เป็นที่ต้องตาต้องใจพระชั้นผู้ใหญ่บางรูป บารอนหนุ่มเล่าให้ก็องดิดด์ฟังว่าเสน่ห์เย้ายวนที่ชายมีต่อชายนั้นเป็นใบเบิกทางสู่อำนาจได้อย่างไร

"ท่านก็รู้ดีแล้วว่าข้าเป็นคนรูปงามเพียงใด เมื่อหายสนิทข้าก็ยิ่งดูดีมากขึ้น ท่านสาธุคุณครูสท์ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสจึงมีไมตรีจิตมิตรภาพอันลึกซึ้งยิ่งกับข้า ท่านจัดการบวชให้ และต่อมาก็ส่งข้าไปยังกรุงโรม ท่านอธิการผู้เป็นใหญ่กำลังต้องการพระเยซูอิตหนุ่มๆเชื้อสายเยอรมันนี คณะพระผู้ปกครองปารากวัยไม่ชอบพระนักบวชเยซูอิตชาวเสปญ พวกเขาอยากได้ชาวต่างชาติ ด้วยเชื่อว่าจะปกครองได้ง่ายกว่า ข้าจึงเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสมในสายตาของท่านอธิการผู้เป็นใหญ่ที่จะมาช่วยงานเปลี่ยนวิญญาณชาวพื้นเมืองให้หันกลับเข้าหาพระผู้เป็นเจ้า ข้าออกเดินทางพร้อมพระนักบวชเยซูอิตชาวโปแลนด์และชาวเมืองติโรล เมื่อมาถึงก็ได้รับตำแหน่งพระชั้นผู้น้อยและนายร้อยโท มาบัดนี้ข้าได้เลื่อนยศเป็นพระและนายพันเอก" (บทที่ 15)

สำหรับบารอนหนุ่ม พฤติกรรมรักร่วมเพศเป็นเรื่องรสนิยมโดยแท้ หาใช่เพียงเครื่องมือแสวงหาอำนาจ เพราะแม้กับชายที่ไร้ศักดินา แต่หากว่าเป็นหนุ่มรูปร่างดี บารอนของเราก็พึงใจที่จะได้เปลื้องผ้าอยู่ห้องเดียวกัน

---

[3] มีบทบรรยายตัวละครบารอนหนุ่มว่า เขาเป็นชายหนุ่มรูปงาม หน้าอิ่ม ผิวพรรณค่อนข้างขาวแลดูสดใส คิ้วโก่งสูง นัยน์ตาเปล่งปลั่งประกายกล้า หูแดง ริมฝีปากเต็มเรื่อสีชมพู ท่าทางเย่อหยิ่ง แต่มิใช่ความเย่อหยิ่งเยี่ยงชาวเสปญหรืออย่างพระนักบวชเยซูอิต (บทที่ 14)

"ข้าพเจ้าทำหนังสือขอกลับไปยังกรุงโรมเพื่อไปอยู่ในสังกัดของท่านอธิการผู้เป็นใหญ่ จากนั้นก็ได้รับแต่งตั้งให้เป็นอนุศาสนาจารย์ประจำตัวเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสที่คอนสแตนติโนเปิล ข้าพเจ้าเข้ารับตำแหน่งไม่ถึงแปดวัน ก็ได้พบชายหนุ่มรูปร่างดีจากฮาเร็มนายหนึ่ง เย็นวันนั้นอากาศร้อนมาก ชายหนุ่มผู้นี้ประสงค์จะอาบน้ำในห้องอบไอน้ำ ข้าพเจ้าจึงเห็นเป็นโอกาสที่จะอาบน้ำด้วย ข้าพเจ้าไม่ทราบว่ามันเป็นการผิดกฎอย่างร้ายแรงที่หนุ่มคริสตังอยู่ร่วมห้องเดียวกับหนุ่มมุสลิมโดยปราศจากเสื้อผ้า" (บทที่ 28)

ตามความเห็นของผู้เขียนบทความนี้ 'ข่าวลือ' เกี่ยวกับรสนิยมทางเพศของวอลแตร์นั้นจะเป็นจริงหรือเท็จประการใด มิได้มีความสำคัญเท่ากับข้อที่เห็นเป็นประจักษ์ว่า 'รักร่วมเพศ' เป็นประเด็น (theme) เรื่องหนึ่งของหนังสือ *ก็องดิดด์*

ผู้เขียนบทความนี้ได้ลองอ่าน *ก็องดิดด์* อย่างพิเคราะห์อีกครั้งโดยตั้งข้อสันนิษฐานไว้ในใจว่า 'รักร่วมเพศ' น่าจะมีความสำคัญไม่น้อยในหนังสือเล่มนี้ และก็ได้ค้นพบว่ามีความเป็นไปได้ที่จะตีความตัวละครสำคัญตัวหนึ่งในเรื่องว่ามีแนวโน้มรักร่วมเพศ ตัวละครนั้นก็คือ... ก็องดิดด์

จึงจะขอเสนอในบทความขนาดสั้นนี้ว่า <u>ก็องดิดด์มีพฤติกรรมที่ตีความได้ว่าเป็นพวกรักร่วมเพศแบบแฝงเร้น (Latent homosexuality)</u>

คำว่า 'รักร่วมเพศแบบแฝงเร้น' นี้หมายความตาม *A Critical Dictionary of Psychoanalysis* (*พจนานุกรมจิตวิเคราะห์ฉบับวิจารณ์*) ซึ่งอธิบายว่า

รักร่วมเพศแบบแฝงเร้นเป็น[รักร่วมเพศ] อีกประเภทหนึ่งที่แยกออกมาต่างหาก เนื่องจากมันไม่ได้หมายถึงอารมณ์รักร่วมเพศชนิดเก็บกดซึ่งจะเผยออกมาได้ด้วยการรักษาแบบจิตวิเคราะห์ แต่รักร่วมเพศประเภทนี้หมายถึงท่าทีเชิงรับ และสยบยอมต่อชายที่มีอำนาจเหนือกว่า[4]

---

[4] Charles Rycroft. A Critical Dictionary of Psychoanalysis. Second edition. London : Penguin Books, 1995, p.70. – คำแปลเป็นของผู้เขียนบทความ

นั่นหมายความว่า สิ่งที่จะแสดงให้เห็นในบทความนี้นั้น มิใช่ว่าก็องดิดด์เป็นตัวละครที่ไฝ่หาเพศรสจากผู้ชายด้วยกันอย่างในกรณีของตัวละครบารอนหนุ่ม ซึ่งนั่นถือเป็นรักร่วมเพศแบบเปิดเผย (Manifest homosexuality) หากแต่จะแสดงให้เห็นว่า แม้ในทางเปิดเผยนั้นก็องดิดด์จะนิยมสตรีก็จริง (ก็องดิดด์มีความรักกับกุเนก็องด์) แต่เขาก็มีแนวโน้มของผู้ที่มี 'ท่าทีเชิงรับ และสยบยอมต่อชายที่มีอำนาจเหนือกว่า' ด้วยเช่นกัน

ก็องดิดด์กับแนวโน้มทำให้ตนเป็นผู้ถูกกระทำ

ก็องดิดด์ประสบเหตุร้ายต่างๆนานาโดยเฉพาะจากน้ำมือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เขาถูกบิดาของหญิงคนรักขับออกจากปราสาทที่เติบโตมาด้วยการไล่เตะก้น (บทที่ 1) ถูกทหารบุลกาเรียหลอกเข้ากองทัพ และถูกรุมเฆี่ยนตี (บทที่ 2) ถูกเมียของนักบวชผู้หนึ่งราดน้ำปฏิกูลลงศีรษะเพราะไม่แสดงความเห็นคล้อยตามความเชื่อทางศาสนาของนักบวชนั้น (บทที่ 3) ถูกศาสนศาลสั่งเฆี่ยนก้นเพื่อทำพิธีป้องกันเหตุแผ่นดินไหว (บทที่ 6) ถูกน้องชายของคนรักเหยียดหยามด้วยการเอากระบี่ตบหน้า (บทที่ 15) ถูกชนเผ่าเผ่าหนึ่งมัดตัวเตรียมเอาไม้เสียบย่างเป็นอาหาร (บทที่ 16) ถูกคนหลอกลวง คดโกง ต้มตุ๋น ขูดรีดทรัพย์ซ้ำแล้วซ้ำเล่า (บทที่ 19, 22)

กล่าวได้ว่าเกือบตลอดทั้งเรื่อง ก็องดิดด์ต้องตกเป็นผู้ถูกกระทำ

เคราะห์ซ้ำกรรมซัดอันเกิดแก่ก็องดิดด์นั้น ดูเผินๆก็เหมือนจะเป็นเพียงเหตุบังเอิญหรือความโชคร้ายเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ในบรรดาเหตุร้ายทั้งหลายทั้งปวงนั้น กลับมีอยู่จำนวนหนึ่งที่แม้จะเกิดต่างกรรมต่างวาระ แต่ก็แสดงรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน เหมือนกัน 'ซ้ำรอย' กันอย่างผิดสังเกต จนน่าสงสัยว่าการที่บุคคลหนึ่งตกอยู่ในสถานการณ์รูปแบบเดิมๆอย่างซ้ำซากนั้นน่าจะอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางจิตวิทยามากกว่า

ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)[5] สังเกตอาการผู้ป่วยเป็นโรคประสาท

[5] Sigmund Freud. Essais de psychanalyse. Paris : Editions Payot & Rivages, 2001, p.68-69.

แล้วพบว่าผู้ป่วยเหล่านั้นมีพฤติกรรม 'มุ่งทำซ้ำ' (compulsion de répétition) กล่าวคือ ผู้ป่วยมีประสบการณ์อันเจ็บปวดอย่างหนึ่ง แต่หลังจากนั้นแล้วกลับทำให้ตนเองต้องเผชิญกับประสบการณ์เดิมอย่างนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ฟรอยด์ ยกตัวอย่างว่า บางคนนั้นทำดีกับใครแล้วเป็นต้องถูกคนคนนั้นเนรคุณทุกทีไป บางคนคบหาใครด้วยไมตรีจิตแต่ก็ต้องถูกเพื่อนคนแล้วคนเล่าทรยศหักหลังอย่างซ้ำซาก ผู้ชายบางคนมีรักกับสตรีคนใดแล้วความสัมพันธ์ก็ต้องมีอันเป็นไปชนิดซ้ำรอยรูปแบบเดิมๆ หรือในบางกรณี คนบางคนชอบจะแต่งตั้งคนในปกครองให้อยู่ในตำแหน่งหน้าที่สูงๆ แต่แล้วก็ปลดทิ้งเสียเองเพื่อแต่งตั้งคนใหม่แล้วก็ปลดทิ้งอีก วนเวียนอย่างนี้ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ผู้หญิงคนหนึ่งแต่งงานมาสามหน สามีทั้งสามคนล้วนล้มป่วยหลังงานแต่งให้เธอต้องคอยเยียวยาไปจนกระทั่งสิ้นใจตายเช่นนี้ทุกรายไป และฟรอยด์ ก็มีตัวอย่างจากงานวรรณกรรมมหากาพย์เรื่องหนึ่งที่ตัวเอกฆ่านางอันเป็นที่รักตายในสนามรบด้วยความไม่รู้เพราะขณะนั้นนางสวมใส่ชุดเกราะข้าศึกฝ่ายตรงข้ามอยู่ หลังพิธีฝังศพชายผู้นั้นเข้าไปในป่าแห่งหนึ่ง แล้วปักกระบี่ฝังไปที่ต้นไม้ต้นหนึ่ง ต้นไม้นั้นหลั่งเลือด มีเสียงโอดครวญเป็นเสียงของสตรีนางหนึ่ง ซึ่งก็คือหญิงคนรักของชายผู้ปักกระบี่ลงไปนั่นเอง ทั้งนี้ก็เพราะดวงวิญญาณของนางได้มาสิงสถิตอยู่ที่ต้นไม้นั้น

ลองพิจารณาพฤติกรรมของก็องดิดด์ดูบ้าง ก็จะเห็นว่าไม่ได้ต่างไปจากคนไข้ของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ นัก

ในตอนต้นเรื่อง เขาแอบพลอดรักกับกุเนก็องด์ แต่ก็ถูกท่านบารอนผู้เป็นบิดาของฝ่ายหญิงจับได้ จึงถูกบารอนท่านไล่เตะก้นอัปเปหิออกจากปราสาทไป

> *หลังอาหารเย็น เมื่อกุเนก็องด์และก็องดิดด์ลุกจากโต๊ะอาหารแล้ว ทั้งสองก็พบกันที่หลังฉากบังตาบานหนึ่ง กุเนก็องด์ปล่อยผ้าเช็ดหน้าให้หล่นลงพื้น ก็องดิดด์หยิบขึ้นมาส่งให้ มือของหล่อนกุมมือของเขาไว้อย่างบริสุทธิ์ใจ และด้วยความบริสุทธิ์ใจเช่นกัน หนุ่มน้อยก็ได้จุมพิตมือของสาวน้อยอย่างจริงใจด้วยอารมณ์ที่อ่อนไหว ท่วงท่าของเขาขณะจุมพิตก็ดูงามสง่ายากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน ริมฝีปากของทั้งคู่ได้แนบบรรจบกัน ดวงตา*

นั้นเล่าก็โชนประกายประหนึ่งอัคคี หัวเข่าสั่นสะท้าน มือสะเปะสะปะไขว่คว้า ท่านบารอนธุนแดร์-เตน-ทรองค์เดินผ่านมาใกล้ฉากบังตา ได้เห็นความเป็นเหตุเป็นผลนี้ ท่านจึงชับก็องดิดด์ออกจากปราสาทด้วยการไล่เตะก้นของเขาหลายครั้ง (บทที่ 1)

ในตอนต่อมา ก็องดิดด์เข้าไปเป็นทหารในกองทัพบุลกาเรีย และก็หาเรื่องให้ตนต้องถูกเฆี่ยนตั้งแต่ท้ายทอยไปจนถึงก้น

วันหนึ่งในฤดูใบไม้ผลิ ก็องดิดด์ออกไปเดินเล่น เขาเดินดิ่งตรงไปข้างหน้า เชื่อมั่นว่าการเดินเล่นก็คือสิทธิพิเศษของเผ่าพันธุ์มนุษย์ เฉกเช่นเผ่าพันธุ์สัตว์ที่สามารถใช้ขาได้ตามใจชอบ ก็องดิดด์เดินไปได้เกือบสองร้อยเส้น ก็มีวีรบุรุษสูงราวสี่ศอกอีกสี่คนเข้าล้อมจับตัวไว้ มัดมือมัดเท้า นำกลับมาขังคุก เขาถูกพิพากษาให้เลือกระหว่างการถูกโบยตีโดยทหารทั้งกองสามสิบรอบ หรือถูกยิงที่ศีรษะสิบสองนัด แม้ก็องดิดด์จะพยายามชี้แจงว่าความต้องการของมนุษย์เป็นเสรีจากข้อบังคับทั้งปวง และแม้เขาจะไม่ปรารถนาเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาก็จำเป็นต้องเลือก เพื่อเชิดชูพรที่ชื่อว่า 'เสรีภาพ' ซึ่งพระผู้เป็นเจ้าประทานให้ เขาตกลงใจเลือกการถูกโบยตีด้วยไม้พลองสามสิบหกรอบ[6] กองทหารประกอบด้วยทหารจำนวนสองพันคน จึงเท่ากับว่าก็องดิดด์ถูกตีไปแล้วสี่พันครั้ง เนื้อหนังแตกปริจนเห็นเส้นเอ็นและเส้นประสาทตั้งแต่ท้ายทอยจนถึงก้น (บทที่ 2)

ในบทที่ 6 ซึ่งว่าด้วยการทำพิธีบูชายัญของศาสนศาลเพื่อป้องกันเหตุแผ่นดินไหว ก็เป็นอีกครั้งที่ ก็องดิดด์ต้องถูกทรมาน และคราวนี้ก็นับเป็นหนที่สามแล้วที่เขาต้องเจ็บก้น

มีการจับตัวชาวบิสกาแย็งที่ยอมรับสารภาพว่าได้แต่งงานกับแม่ทูนหัวของตน และชาวโปรตุเกสสองคนที่กินไก่โดยลอกหนังออก อาจารย์

---

[6] ขอให้สังเกตว่า แม้ก็องดิดด์จะอ้างว่าไม่ปรารถนาเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่สุดท้ายก็เลือกและ 'ตกลงใจ' รับการทรมาน

ปองโกลศและลูกศิษย์ก็ถูกจับมัดตัวไปหลังอาหารเย็น คนแรกด้วยเหตุพูดมาก คนหลังเนื่องจากตั้งใจฟังและแสดงอาการเห็นด้วย ทั้งคู่ถูกขังแยกกันในห้องที่เย็นเฉียบ แสงแดดไม่เคยส่องลอดเข้าไป แปดวันหลังจากนั้นก็มีผู้นำเสื้อคลุมสีเหลืองมาให้สวมทับ รวมทั้งให้ครอบศีรษะด้วยหมวกกระดาษทรงกรวย ลวดลายบนหมวกและบนเสื้อของก็องดิดด์เป็นรูปเปลวเพลิงคว่ำ และรูปภูตผีที่ไร้หางและไม่มีกรงเล็บ แต่รูปภูตผีบนเสื้อคลุมและหมวกของปองโกลศมีกรงเล็บและหางเปลวเพลิงตั้งขึ้นเป็นปกติ ทั้งสองถูกนำเข้าร่วมขบวนแห่ ให้ฟังคำเทศนาที่จับใจยิ่ง ตามด้วยดนตรีเน้นเสียงต่ำอันไพเราะ ก็องดิดด์ถูกเฆี่ยนเป็นจังหวะตามทำนองเพลง[7] ชาวบิสกาแย็งและคนสองคนที่ไม่ยอมกินไขมันถูกเผาทั้งเป็น ปองโกลศถูกจับแขวนคอ แม้ว่าจะไม่เคยมีธรรมเนียมเช่นนี้มาก่อน (บทที่ 6)

ในบทที่ 9 ก็องดิดด์ได้เจอประธานศาสนศาลผู้สั่งทรมานเขาในพิธีบูชายัญ และณ ขณะนั้นเป็นผู้ครอบครองตัวกุเนก็องด์ไว้เป็นสมบัติ การปองร้ายผู้มีอำนาจใหญ่โตเช่นนั้นถือเป็นเรื่องสุ่มเสี่ยงอย่างยิ่งต่อการถูกลงโทษอย่างแสนสาหัส แต่ก็องดิดด์ก็ยั้งมือตนเองไว้ไม่ได้ จึงชักกระบี่ขึ้นมาเสียบร่างชายที่สั่งเฆี่ยนก้นเขา ทั้งที่การก่ออาชญากรรมเช่นนั้นอาจทำให้ต้องถูกเฆี่ยนอีกก็เป็นได้

วูบหนึ่งในความคิด ก็องดิดด์ดำริว่า 'หากแม้นชายจากศาสนศาลผู้นี้ร้องให้คนช่วย เขาก็คงจะสั่งให้เผาข้าทั้งเป็นแน่ๆ เขาอาจจะสั่งให้เผากุเนก็องด์ทั้งเป็นด้วย เขาเคยสั่งให้คนเฆี่ยนข้าอย่างไร้ความกรุณา เขายังเป็นศัตรูความรักของข้า ข้ากำลังกำจัดศัตรู จะรออยู่ไยเล่า'

ก็องดิดด์ดำริหาเหตุผลอย่างฉับพลันและแจ่มชัด ประธานศาสนศาลยังไม่ทันหายประหลาดใจ ก็องดิดด์ก็ทิ่มกระบี่ทะลวงจากหน้าทะลุไปถึงหลัง เหวี่ยงร่างอันปราศจากชีวิตลงนอนเคียงศพยิว

"นี่ก็อีกศพ" [ก่อนหน้านี้ก็องดิดด์ได้ฆ่าคนยิวตายไปคนหนึ่ง]

---

[7] ที่ว่า 'ก็องดิดด์ถูกเฆี่ยนเป็นจังหวะตามทำนองเพลง' นั้น ต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสเขียนว่า 'Candide fut fessé en cadence' ทั้งนี้ คำกริยา 'fesser' หมายถึง 'เฆี่ยนก้น'

กุเนก็องด์อุทาน "ไม่มีทางจะได้รับอภัยโทษอีกต่อไปแล้ว เราถูกบัพพาชนียกรรมแน่ๆ เวลาสุดท้ายของเรามาถึงแล้ว ท่านทำได้อย่างไรหนอ ก็องดิดด์ ท่านผู้แสนจะอ่อนโยน ท่านฆ่ายิวกับพระภายในสองอึดใจได้อย่างไร"

"เดอมัวแซลล์คนงามของข้า" ก็องดิดด์ตอบ "เมื่อบุรุษใดมีความรักแต่ถูกอิจฉา ถูกสั่งเฆี่ยนโดยศาสนศาล บุรุษนั้นย่อมจะลืมตัวไป" (บทที่ 9)

ในบทที่ 16 ก็องดิดด์และกะกอมโบผู้ติดตาม พลัดหลงเข้ามาในทุ่งหญ้าแห่งหนึ่งซึ่งเป็นถิ่นอาศัยของชนเผ่าออเร็ยยง ทั้งคู่เข้าเขตแดนนั้นได้ไม่ทันไรก็เห็นลิงสองตัววิ่งไล่กัดก้นผู้หญิงสองคน ก็องดิดด์ชักปืนยาวขึ้นมายิงใส่ลิง มาดว่าจะช่วยผู้หญิงสองคนนั้น

อาทิตย์เริ่มสนธยา คนหลงทางทั้งสองได้ยินเสียงกรีดร้องของสตรีแว่วมา ฟังไม่ออกว่าเป็นเสียงแห่งความทุกข์หรือความรื่นรมย์ แต่ทั้งคู่ก็ลุกขึ้นทันทีด้วยความกังวลใจและความตื่นเต้น ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุที่พวกเขาไม่รู้จักประเทศนี้เลย เสียงร้องดังมาจากหญิงสาวสองคนซึ่งวิ่งเหยาะๆอยู่ริมทุ่งหญ้าอีกด้าน มีลิงสองตัววิ่งไล่กัดตะโพกของหญิงทั้งสอง ก็องดิดด์เต็มไปด้วยความสงสาร เขาเคยหัดวิธียิงปืนจากทหารบุลกาเรีย และสามารถยิงปลิดลูกนัดหลุดจากต้นไม้โดยไม่กระทบใบนัดเลย เขาหยิบปืนยาวเสปญชึ้นมายิงไปสองครั้ง ฆ่าลิงตายทั้งสองตัว (บทที่ 16)

แต่ที่จริงแล้ว ลิงกับผู้หญิงเป็นคู่รักกัน ที่พระเอกของเราไปฆ่าลิงตายนั้นจึงเป็นการหาเรื่องเดือดร้อนโดยแท้ เพราะในคืนวันนั้นเอง พวกออเร็ยยงได้มาจับตัวเขามัด เตรียมเสียบไม้ย่างปรุงเป็นอาหาร

ในยามค่ำคืนนั้นชนเผ่าพื้นเมืองออเร็ยยงได้มามัดพวกเขาไว้ด้วยเชือกที่ทำจากเปลือกไม้ พวกออเร็ยยงซึ่งปราศจากเสื้อผ้าปกปิดร่างกายราวห้าสิบคนยืนรายล้อมอยู่ บ้างก็มีธนู บ้างมีพลอง มีขวานหินเป็นอาวุธ

หมู่หนึ่งกำลังต้มน้ำในหม้อขนาดใหญ่ อีกหมู่หนึ่งกำลังเหลาไม้สำหรับใช้เสียบย่าง (บทที่ 16)

เหตุการณ์ที่ก็องดิดด์มีส่วนพัวพันด้วยทั้ง 5 ตอนนี้ เมื่อพิเคราะห์ในเบื้องต้นแล้วก็สันนิษฐานได้ว่า ก็องดิดด์อาจมีแนวโน้มชอบจะตกเป็นเหยื่อของความรุนแรง ทั้งยังสันนิษฐานได้ด้วยว่า วิธีแสดงออกของแนวโน้มนั้นสอดคล้องอย่างยิ่งกับพฤติกรรมที่เรียกตามทฤษฎีของ Sigmund Freud ว่า 'มุ่งทำซ้ำ' เพราะเหตุการณ์ 5 ตอนนั้นมีรูปการที่คล้ายคลึงกันอยู่มาก

ในเบื้องลึก คนเราลงว่าสามารถทำบางสิ่งบางอย่างแบบซ้ำๆซากๆได้นั้น ย่อมจะต้องเก็บงำความพึงใจบางประการต่อสิ่งสิ่งนั้นอยู่

ต่อไปนี้จะขอตั้งข้อสังเกตซึ่งมีอยู่ด้วยกันสามประการเกี่ยวกับพฤติกรรม 'มุ่งทำซ้ำ' ของก็องดิดด์ ดังนี้

<u>ประการที่หนึ่ง</u> ชายที่มีพฤติกรรมรักร่วมเพศแบบแฝงเร้นนั้นคือผู้ที่มีท่าทีจำนน สยบยอม ตกอยู่ใต้อาณัติของชายอื่นที่มีอำนาจเหนือกว่า นั่นคือนิยามที่ได้ให้ไว้ตั้งแต่ต้น และอาจกล่าวเพิ่มในที่นี้ได้ว่าบุคคลที่ยอมตกอยู่ใต้อาณัติผู้อื่นนั้น ก็คือบุคคลที่ชอบจะเล่นบทบาทของผู้ตั้งรับ หรือผู้ถูกกระทำ ตามที่ภาษาอังกฤษเรียกบุคคลผู้นั้นว่า 'passive' นั่นเอง[8]

การลงโทษเป็นการใช้ความรุนแรงอย่างหนึ่ง ก็องดิดด์เองชอบหาเรื่องพาตนไปตกอยู่ในสถานการณ์แห่งความรุนแรงนั้นโดยที่ตนต้องตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำ และโดยที่ผู้กระทำหรือผู้ที่ลงโทษก็องดิดด์นั้นล้วนเป็นบุรุษเพศที่มีอำนาจเหนือกว่าทั้งสิ้น จะเป็นท่านบารอนก็ดี นายทหารแห่งกองทัพบุลกาเรียก็ดี ประธานศาสนศาลก็ดี หรือชนเผ่าออเร็ยยงก็ดี[9]

---

[8] ดู Charles Rycroft. A Critical Dictionary of Psychoanalysis. Second edition. London : Penguin Books, 1995, pp.126-127.

[9] ชนเผ่าออเร็ยยงนั้น ตัวบทระบุว่า 'บ้างก็มีธนู บ้างก็มีพลอง มีขวานหินเป็นอาวุธ' ในทางจิตวิเคราะห์ อาวุธยุทโธปกรณ์ใดๆที่มีรูปลักษณ์ยาวแหลม สามารถทิ่มแทงทะลุร่างกายได้ อาวุธเหล่านั้นล้วนสื่อถึงอวัยวะเพศชาย ดู Sigmund Freud. Introduction à la

ประการที่สอง การสำแดงบทบาทเชิงรุก หรือการแสดงบทเป็นผู้กระทำนั้นเป็นลักษณะของผู้เป็นชาย ส่วนการสำแดงบทบาทเชิงรับ หรือการแสดงบทเป็นผู้ถูกกระทำนั้นเป็นลักษณะของผู้เป็นหญิง[10]

ตัวก็องดิดด์นั้นดูจะมีทั้งลักษณะชายและลักษณะหญิงปะปนกันอยู่ เขาเป็นชายโดยเพศสภาพ ฝักใฝ่ในอิสตรี และชอบใช้ปืนผาหน้าไม้ แสดงความก้าวร้าวอันเป็นวิถีปรกติตามสัญชาตญาณแห่งเพศผู้ อย่างไรก็ตาม ลักษณะชายนั้นกลับแยกได้ยากจากลักษณะหญิง เพราะทุกครั้งที่ก็องดิดด์สำแดงบทบาทเชิงรุกแห่งความเป็นชาย ดูเหมือนว่าความเป็นชายนั้นกลับจะเป็นปัจจัยเอื้อให้เขาได้สำแดงความเป็นหญิงหรือการได้แสดงบทเป็นผู้ถูกกระทำ ไปด้วยในเวลาเดียวกัน

เขาจุมพิตหญิงสาวผู้หนึ่งภายในอาณาบริเวณที่สุ่มเสี่ยงอย่างยิ่งว่าจะถูกจับได้ เป็นเหตุให้การแสดงอาการกำหนัดในวัยหนุ่มลงเอยที่การถูกชายที่มีอำนาจเหนือกว่าไล่เตะก้น

เขา 'ริ'[11] เดินเล่นในที่ที่มีกฎระเบียบเคร่งครัดเช่นในเขตทหาร เป็นเหตุให้ถูกชายฉกรรจ์ร่างกายกำยำกว่าสองพันคนรุมเฆี่ยน

เขาใช้กระบี่ลงมือสังหารประธานศาสนศาล ซึ่งเป็นการแสดงทั้งสัญชาตญาณทำลายล้างและสัญชาตญาณทางเพศแบบเพศผู้ เพราะประธานศาสนศาลขณะนั้นคือผู้ครองตัวหญิงที่เขาปรารถนา เท่ากับเป็นอุปสรรคกีดขวางความรัก หนุ่มน้อยของเราก็คร่ำคิดในใจก่อนจะลงมือฆ่าว่า *'เขายังเป็นศัตรูความรักของข้า ข้ากำลังกำจัดศัตรู จะรออยู่ไยเล่า'* การฆาตกรรมนี้จึงเป็นไปโดยที่ราคจริตครอบงำบงการผู้ที่เป็นฆาตกรโดยแท้ การใช้กระบี่ทิ่มแทงทะลุร่างคนคนหนึ่งนั้นก็เป็นพฤติกรรมเชิงรุก ก้าวร้าวรุนแรงแบบบุรุษเพศ[12] แต่ขณะเดียวกันเมื่อ

---

psychanalyse. Paris : Payot, 1969, p.139.

[10] ดู Sigmund Freud. *Abrégé de psychanalyse.* Paris : P.U.F., 1949, p.59 และ Charles Rycroft. *A Critical Dictionary of Psychoanalysis.* Second edition. London : Penguin Books, 1995, p.2.

[11] การ 'ริเริ่ม' ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งถือเป็นการแสดงบทบาทเชิงรุกอย่างหนึ่ง ดู Charles Rycroft. Ibid., p. 126.

[12] ดูเชิงอรรถที่ 9

ก็องดิดด์แสดงความเป็นชายเช่นนั้น เขาเองก็เสี่ยงที่จะถูกลงโทษอย่างยิ่ง

ณ ท้องทุ่งดินแดนของชนเผ่าออเร็ยยง ก็องดิดด์ก็แสดงความก้าวร้าวเชิงรุกโดยลั่นปืนยาว[13] ฆ่าลิงตายไปสองตัว และความก้าวร้าวนั้นก็ทำให้เขาต้องตกอยู่ในสภาพผู้ถูกกระทำที่ทั้งถูกมัดตัว และเตรียมถูกเสียบไม้ย่าง

ประการที่สาม เมื่อก็องดิดด์ถูกกระทำหรือต้องถูกลงโทษนั้น อวัยวะสำคัญที่เป็นพื้นที่รองรับความเจ็บปวด คือ ก้น

ถูกเตะก้น ถูกเฆี่ยนก้น ถูกเสียบไม้ย่าง ก็องดิดด์หาเรื่องเจ็บก้นซ้ำๆ ราวกับมีความพึงใจซ่อนอยู่ภายในลึกๆ

ทั่วทั้งร่างกายมนุษย์ ก้นนั้นเป็นแหล่งความสุขทางเพศที่หนึ่ง ในบทประพันธ์เองแม้จะไม่เอ่ยถึงตรงๆ แต่การกล่าวถึงพฤติกรรมรักร่วมเพศของบารอนหนุ่มประเด็นหนึ่ง และการถ่ายเทโรคซิฟิลิสจากชายสู่ชายอีกประเด็นหนึ่ง ก็สามารถอนุมานได้ว่าประเด็นเหล่านี้มีนัยยะโยงใยไปได้ถึงการร่วมเพศทางทวารหนัก

ฉากเหตุการณ์ลิงวิ่งไล่กัดก้นหญิงสาวเองก็บ่งชี้ว่าก้นเป็นอวัยวะหนึ่งที่ใช้ในการร่วมอภิรมย์[14] หญิงสาวที่ถูกลิงกัดก้นนั้นน่าจะต้องรู้สึกเจ็บปวดบ้างไม่มากก็น้อย แต่เมื่อคนเรามีกิจกรรมทางเพศ ความเจ็บปวดนั้นย่อมสามารถบังเกิดขึ้นได้พร้อมๆกับความสุขใจ อันที่จริงเสียงร้องของหญิงสาวยามเมื่อถูกลิงคู่รักกัดนั้นก็ฟังไม่ออกว่ากำลังมีทุกข์หรือสุขกันแน่

> *คนหลงทางทั้งสองได้ยินเสียงกรีดร้องของสตรีแว่วมา ฟังไม่ออกว่าเป็นเสียงแห่งความทุกข์หรือความรื่นรมย์ (บทที่ 16)*

การถูกเตะ ถูกเฆี่ยน ถูกไม้เสียบนั้นเป็นเหตุแห่งทุกข์อย่างไม่ต้องสงสัย

---

[13] ปืนก็เป็นสัญลักษณ์แทนองคชาตเช่นเดียวกับกระบี่ ดู Sigmund Freud. *Introduction à la psychanalyse.* Paris : Payot, 1969, p.139.

[14] วัลยา วิวัฒน์ศร อธิบายท้ายฉบับแปลว่า ที่ลิงวิ่งไล่กัดก้นหญิงสาวนั้น ก็คือเพศสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์นั่นเอง ดู วอลแตร์. *ก็องดิดต์.* วัลยา วิวัฒน์ศร (ผู้แปล). กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2538, หน้า 225.

แต่การที่บุคคลบุคคลหนึ่งมีพฤติกรรม 'มุ่งทำซ้ำ' หาเรื่องให้ตนต้องถูกกระทำเช่นนั้นหลายครั้งหลายหน ซ้ำแล้วซ้ำเล่า เราก็คงเริ่มแยกลำบากแล้วเหมือนกันว่าที่ถูกกระทำนั้นเป็นเหตุแห่งทุกข์หรือเหตุแห่งความรื่นรมย์แน่

ก็องดิดด์กับเงิน

ก็องดิดด์นั้นนอกจากมีเรื่องให้ต้องเจ็บกายแล้ว ยังมีเรื่องให้ต้องเจ็บใจด้วย และเหตุแห่งความเจ็บใจนั้นล้วนเป็นเรื่องเงินทองทั้งสิ้น

เขาถูกเจ้าของเรือคนหนึ่งโกงค่าเรือ เมื่อนำความไปแจ้งผู้พิพากษา กลับถูกขูดรีดค่าธรรมเนียมอีก (บทที่ 19) ยามล้มป่วยก็ถูกทั้งหมอและพระมารุมสูบเลือดสูบเนื้อ ครั้นยามเมื่อหายดีแล้ว ก็ถูกโกงไพ่ ถูกนักบวชผู้หนึ่งและสาวสังคมคนหนึ่งหลอกตบทรัพย์ไปเป็นจำนวนมาก ซ้ำต้องถูกตำรวจเอาคุกเอาตะรางมาข่มขู่รีดไถ (บทที่ 22)

ถ้าเราเชื่อว่าการหาเรื่องเจ็บก้นอย่างซ้ำซากนั้นสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางจิตวิทยาแล้ว การที่ก็องดิดด์หาเหตุให้ตนต้องถูกขูดรีดทรัพย์หลายครั้งหลายคราวก็น่าจะอธิบายได้ในแนวทางเดียวกัน

อันที่จริง Sigmund Freud ค้นพบว่าพฤติกรรมการใช้เงินของคนเรานั้นแท้จริงแล้วเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับการมีความสุขที่บริเวณทวารหนัก โดยสรุป Freud[15] อรรถาธิบายว่า เด็กวัยหนึ่งถึงสามขวบเป็นวัยที่เริ่มเรียนรู้วินัยและสุขลักษณะในการขับถ่าย ทว่าความรู้สึกซึ่งเกิดที่บริเวณทวารหนักขณะที่เด็กขับถ่ายหรืออั้นอุจจาระนั้น Freud เชื่อว่าสำหรับเด็กแล้วเป็นความสุขทางเพศ เด็กบางคนจึงชอบอั้นอุจจาระ บางคนก็ชอบช่วงเวลาที่ผู้ปกครองจับนั่งกระโถนเพื่อจะได้ขับถ่ายตามใจปรารถนา เมื่อเด็กเติบใหญ่พ้นวัยจะหมกมุ่นกับอุจจาระของตนแล้ว ก็จะเก็บกดความพึงใจที่มีต่อสิ่งปฏิกูลนั้น แล้วถ่ายโอนความพึงใจไปสู่วัตถุหนึ่ง นั่นคือ เงิน นักจิตวิเคราะห์ไม่เพียงแต่ Freud เชื่อว่าผู้ใหญ่ที่มีนิสัยตระหนี่ถี่เหนียว หรือ 'ขี้เหนียว' นั้นก็คือบุคคลที่ในวัยเด็กนั้นหวงแหนอุจจาระ

---

[15] Sigmund Freud. *Névrose, psychose et perversion.* Paris : P.U.F., 1973, pp.143-148.

ของตนมาก และเมื่อใดที่ผู้ปกครองบังคับให้ขับถ่ายก็จะชอบอั้นอุจจาระให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้[16] ส่วนบุคคลที่ในวัยเด็กได้เรียนรู้มาว่าทุกครั้งที่ผู้ปกครองจับนั่งกระโถน แล้วตนขับถ่ายตามที่ผู้ปกครองต้องการ ทำให้ได้รับความรักและการยอมรับนั้น บุคคลนั้นก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เมื่อใดก็ตามที่รู้สึกไม่มั่นคง ต้องการความรักและการยอมรับ ก็จะสนองอารมณ์ความต้องการเหล่านั้นด้วยพฤติกรรมใช้เงินสุรุ่ยสุร่าย จับจ่ายใช้สอยอย่างไม่บันยะบันยัง[17]

Freud[18] อธิบายไว้น่าสนใจว่าที่จริงแล้วหลักฐานที่บ่งชี้ว่ามนุษย์เชื่อมโยงอุจจาระเข้ากับเงินนั้นมีอยู่มากมาย สามารถพบได้ทั่วไปทั้งในอารยธรรมโบราณ ในตำนานปรัมปรา ในนิทาน ในความเชื่อถือโชคลาง ในความฝัน ในวิธีคิดของผู้ป่วยเป็นโรคประสาท และในสำนวนภาษาต่างๆ ตัวอย่างเช่น ตำนานที่เล่าเรื่องปีศาจซาตานซึ่งมอบทองคำแก่สาวกของมัน แต่เมื่อซาตานจากไปทองนั้นก็แปรสภาพกลายเป็นสิ่งปฏิกูลไปในทันที หรือตัวอย่างเช่น ความเชื่อถือโชคลางที่โยงการค้นพบสมบัติกับการขับถ่ายอุจจาระ หรือตัวอย่างเช่น ความเชื่อของชาวบาบิโลนโบราณที่ถือว่าทองคือสิ่งที่นรกขับถ่ายออกมา หรือตัวอย่างเช่น ถ้อยคำอย่าง 'shitter of ducats [Dukatenscheisser]'[19]

ผู้เขียนบทความนี้ขอเสนอว่าหนังสือ *ก็องดิดด์* เองก็น่าจะเป็นหลักฐานชิ้นหนึ่งได้เช่นกัน เพราะหนังสือมีอยู่สองตอนที่แสดงว่าเงินกับอุจจาระนั้นน่าจะเกี่ยวพันกันในบางประการ

---

[16] ดู Sigmund Freud. *Ibid.*, pp.146-147. และ Anthony Storr. *Freud, A very short introduction.* Newyork : Oxford University Press Inc., 2001, p.32.

[17] Herb Godberg and Robert E. Lewis. *Money Madness, The Psychology of Saving, Spending, Loving, and Hating Money.* LA : Wellness Institute Inc., 1978, p.50.

[18] Sigmund Freud. *Névrose, psychose et perversion.* Paris : P.U.F., 1973, pp.146-147.

[19] เป็นคำหยาบหมายถึงผู้ใช้จ่ายเงินอย่างสุรุ่ยสุร่าย อันที่จริงในภาษาไทยเองก็มีคำว่า 'ขี้เหนียว' ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมการใช้เงินแบบหนึ่ง นอกจากนั้นก็ยังมีคำอย่าง ทุ่มเงิน 'ไม่อั้น' เป็นต้น

ตอนหนึ่ง คือ เหตุการณ์ตอนที่ก็องดิดด์และกะกอมโบบังเอิญได้เข้าไปในดินแดนอาณาจักร เอลโดราโดอันมั่งคั่ง (บทที่ 17 และ 18) อาคันตุกะทั้งสองต้องตะลึงเมื่อเห็นว่าถนนหนทางของอาณาจักรแห่งนี้นั้นเต็มไปด้วยแก้วแหวนเงินทองที่มีมากมายขนาดกลายเป็นของเล่นเด็กไปได้

> *ทั้งสอง [ก็องดิดด์และกะกอมโบ] ขึ้นฝั่งที่หมู่บ้านแรก เด็กๆแต่งกายด้วยผ้าปักดิ้นทองชาดรุ่ยร่าย กำลังเล่นโยนเบี้ยอยู่ตรงทางเข้าหมู่บ้าน ชายจากโลกอื่นทั้งสองหยุดดูเด็กเล่นด้วยความเพลิดเพลิน เบี้ยนั้นมีลักษณะกลมเรียบขนาดใหญ่ สีเหลือง สีแดง และสีเขียว เป็นประกายประหลาด นักเดินทางทั้งคู่อยากเก็บมาเป็นสมบัติของตน เพราะนั่นคือทองคำ ทับทิม และมรกต เบี้ยอันเล็กที่สุดก็ยังใหญ่กว่าเพชรที่ประดับบัลลังก์มหาราชาแห่งอินเดีย (บทที่ 17)*

แต่สิ่งที่ก็องดิดด์และผู้ติดตามเห็นเป็นทรัพย์ศฤงคารนั้น แท้จริงเป็นเพียงก้อนกรวด ก้อนดินของชาวเมือง และก็มิได้มีค่าอะไรมากไปกว่านั้น เมื่อก็องดิดด์ใช้ ‘เบี้ยทองคำ’ จ่ายเป็นค่าอาหารแก่เจ้าของที่พักแรมแห่งหนึ่ง เจ้าของที่พักผู้นั้นก็เห็นขันและกล่าวกับก็องดิดด์ว่า *“โปรดให้อภัยแก่เราด้วยที่ได้หัวเราะเมื่อเห็นท่านเอาก้อนกรวดตามทางเดินจ่ายค่าอาหาร” (บทที่ 18)* เช่นเดียวกัน เมื่อก็องดิดด์ตัดสินใจออกจากอาณาจักรและขออนุญาตพระราชานำ ‘ก้อนกรวดตามถนนหนทางและดินเหนียวของที่นี่’ ติดตัวกลับออกไปด้วย พระราชาตอบว่า*“ข้านึกไม่ออกเลยว่าพวกท่านชาวยุโรปมีรสนิยมในดินสีเหลืองของบ้านเราได้อย่างไร” (บทที่ 18)* คนท้องถิ่นคนหนึ่งเล่าให้ก็องดิดด์ฟังเช่นกันว่าชาวยุโรปนั้น *“หลงใหลคลั่งไคล้ในก้อนกรวดตามถนนหนทางของบ้านเรา และปรารถนาจะได้ดินเหนียวของเรา พวกเขาคงจะยินดีฆ่าพวกเราจนตายหมดเพื่อสนองความอยากได้ของตน” (บทที่ 18)* เป็นอันว่าของสิ่งเดียวกันนี้มีค่าเป็นเงินสำหรับคนพวกหนึ่งก็ได้ หรือจะเป็นของไร้ค่าสำหรับคนอีกพวกหนึ่งก็ได้ คนพวกหลังนี้ปฏิบัติต่อ ‘เงิน’ ของคนอีกพวกเป็นของเล่น เป็นของที่ทิ้งขว้างได้ประหนึ่งเป็นสิ่งปฏิกูล อันที่จริง ‘ก้อนกรวด’ ‘ดินเหนียว’ และ ‘ดินสีเหลือง’ นั้นต่างก็มี

รูปลักษณ์ที่ชวนให้นึกถึงอุจจาระอยู่มาก[20]

อีกตอนหนึ่ง คือเหตุการณ์ตอนที่ก็องดิดด์กลับมาพบกุเนก็องด์คนรักซึ่งตอนนี้มีหญิงชรานางหนึ่งเป็นผู้ติดตามรับใช้ หญิงชราผู้นี้เดิมเคยเป็นสตรีสูงศักดิ์แต่ต้องตกระกำลำบาก เป็นเชลยศึกของโจรสลัดมอร์คโคบ้าง เป็นทาสของทหารเตริ์กบ้าง จะว่าไปแล้วหญิงชรานางนี้ก็ไม่ต่างจากก็องดิดด์นักตรงที่ต้องตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำซึ่งอยู่ใต้อาณัติชายที่มีอำนาจเหนือกว่า ที่สำคัญ นางต้องบาดเจ็บที่ก้นอย่างแสนสาหัส

นางถูกขายเป็นทาสของแม่ทัพแห่งกองทัพเตริ์ก ระหว่างสงครามพวกเตริ์กถูกกองทัพข้าศึกปิดล้อมจนความหิวโหวเข้าคุกคาม พวกเตริ์กจึงกินเนื้อมนุษย์ด้วยกัน หญิงชราผู้เคราะห์ร้ายถูกตัดเนื้อก้นข้างหนึ่งไปเป็นอาหาร นางเล่าว่า

> *"ทหารเตริ์กทั้งยี่สิบคนตั้งสัตย์สาบานว่าจะไม่ยอมแพ้เป็นอันขาด เมื่อความหิวเข้ามาครอบงำจนสุดจะทนต่อไปได้ พวกเขาก็ตกลงกินขันทีทั้งสองคน ทั้งนี้เพื่อที่จะไม่ผิดคำสาบาน อีกสองสามวันต่อมาพวกเขาก็ตัดสินใจที่จะกินพวกผู้หญิง โชคดีที่อิหม่ามใจบุญและมีเมตตาจิต อิหม่ามได้เทศนาจูงใจพวกทหารมิให้ฆ่าพวกเรา 'เพียงพวกท่านตัดเนื้อก้นสตรีเหล่านี้ออกคนละหนึ่งข้าง พวกท่านก็จะได้กินอย่างเอร็ดอร่อยและคุ้มทุน ถ้าหากจำเป็นต้องกระทำเช่นนี้อีก พวกท่านก็จะยังมีกินในปริมาณเท่าเดิมได้อีกหลายวัน สวรรค์ก็จักขอบคุณพวกท่านที่เป็นผู้มีจิตการุณย์ต่อผู้อื่นและพวกท่านก็จะได้รับการช่วยเหลือจากสวรรค์' อิหม่ามเป็นคนที่มีความสามารถในการพูด เขาจูงใจพวกทหารได้สำเร็จ การผ่าตัดที่น่าสะพรึงกลัวจึงเริ่มขึ้น อิหม่ามเอาน้ำมันที่ใช้ทาเด็กในพิธีสุหนัตมาทาให้ แต่พวกเราต่างอยู่ในสภาพใกล้ตายกันทุกคน ไม่ทันที่พวกทหารเตริ์กจะทำอาหารจากเนื้อก้นพวกเราเสร็จ พวกรุสเซียก็เข้าถึงป้อมโดยเรือท้องแบน ทหาร*

---

[20] ควรกล่าวด้วยว่าตามคำอธิบายของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ การชอบเล่นดิน (เช่นในงานศิลปะประเภทปั้น) คือการตอบสนองความหมกมุ่นในอุจจาระที่ซ่อนในระดับจิตไร้สำนึก ดู Charles Brenner. An Elementary Textbook of Psycho-analysis. New York : A Doubleday Anchor Book, 1955, pp. 106-107.

เตร็กหนีไม่รอดแม้แต่คนเดียว พวกรุสเซียไม่ใส่ใจใยดีในสภาพใกล้ตายของพวกเราเลย ดีที่มีหมอผ่าตัดชาวฝรั่งเศสอยู่ทุกหนทุกแห่ง หมอคนหนึ่งซึ่งชำนาญการมาก ได้ดูแลรักษาพวกเราจนหายสนิท ข้ายังจำได้ว่าเมื่อแผลแห้งดีแล้ว เขายังขอร่วมอภิรมย์กับข้า" (บทที่ 12)

สิ่งที่เกิดแก่ก้านนั้นคงฝังใจหญิงชรามากจนนางต้องเอ่ยถึงซ้ำๆ นับได้สี่ครั้งในตัวบท

"ขอให้ท่านก็องดิดด์คนกล้ารีบไปเตรียมม้า ส่วนนายผู้หญิงรีบไปรวบรวมเงินและเพชรพลอย เรารีบขึ้นม้า แม้ว่าตัวอิฉันจะต้องนั่งม้าด้วยก้นข้างเดียวก็ตาม เราพากันหนีไปยังเมืองกาดิกซ์เถิด" (บทที่ 9)

"อิฉันจะนั่งห้อยเท้าไปข้างหลังนายผู้หญิงเอง แม้ว่าอิฉันจะต้องนั่งด้วยก้นข้างเดียวก็ตาม เราก็จะไปถึงเมืองกาดิกซ์ได้" (บทที่ 10)

"นายผู้หญิงยังมิล่วงรู้ว่าชาติกำเนิดของอิฉันเป็นอย่างไร ถ้าอิฉันให้นายผู้หญิงดูก้นของอิฉันแล้วไซร้ นายผู้หญิงก็จะไม่พูดอย่างที่เพิ่งเอ่ยออกมาและจะเลิกคิดว่านายผู้หญิงผ่านความทุกข์สาหัสมาทันที" (บทที่ 10)

"ข้าชราลงด้วยความอดอยากยากไร้และความอัปยศ ก้นก็เหลืออยู่ข้างเดียว" (บทที่ 12)

ที่สาหัสไปไม่น้อยกว่านั้น คือตอนที่นางตกเป็นเชลยศึกของโจรสลัดมอร็อคโค ตามคำบอกเล่าของหญิงชรา นางถูกพวกโจรล้วงที่ช่องทวารหนักเพื่อตรวจสอบว่าชุกซ่อนของมีค่าไว้หรือไม่

"ความแคล่วคล่องว่องไวในการเปลื้องเสื้อผ้าผู้อื่นของพวกโจรสลัดเหล่านี้คงจะหาผู้ใดเทียบยาก แต่สิ่งที่ทำให้ข้าประหลาดใจยิ่งกว่าก็คือการที่พวกเขาเอานิ้วสอดเข้าไปในตำแหน่งที่พวกเราสตรีจะไม่ยินยอมนอกเสียจากจะเป็นการใส่ท่อยางเพื่อการสวนชำระภายใน พิธีการนี้ดูแปลกประหลาดยิ่งนัก นี่ก็คงเป็นเพราะคนเรามักจะเคยชินต่อประเพณีปฏิบัติ

ในสังคมของตน เนื่องจากไม่เคยออกนอกประเทศ ต่อมาข้าก็ได้รู้ว่าพวกเขาทำเช่นนั้นเพื่อหาดูว่าเราซ่อนเพชรพลอยไว้ภายในหรือไม่" (บทที่ 11)

ในเชิงสัญลักษณ์เหตุการณ์ข้างต้นนี้มีความสำคัญยิ่ง เพราะยิ่งแสดงว่าเงินกับอุจจาระนั้นสัมพันธ์กัน ในหนังสือ *ก็องดิดด์* นอกจากเงินและ 'ดินสีเหลือง' จะเป็นสิ่งเดียวกันแล้ว เงินยังสามารถถูกขับออกมาจากทวารที่ใช้ในการถ่ายอุจจาระได้ด้วยเช่นกัน

จิตวิเคราะห์ยืนยันเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างเงิน อุจจาระ และทวารหนัก หนังสือ *ก็องดิดด์* ก็สะท้อนว่าไม่ได้มีวิธีคิดที่ต่างไปจากนั้นในเมื่อเงินกับดินเหนียวหรือดินสีเหลืองนั้นก็คือสิ่งเดียวกัน มีค่าเท่ากัน แทนที่กันได้ และการปล้นทรัพย์ก็สามารถกระทำได้โดยการเอานิ้วสอดเข้าไปทางช่องทวารหนัก เราจะคิดได้หรือไม่ว่า ที่ก็องดิดด์หาเรื่องให้ตนเองต้องถูกผู้อื่นโกง แย่งชิง ขูดรีด ชำเรา และล้วงทรัพย์ไปจากตัวอยู่ร่ำไปนั้น แท้จริงแล้วก็เป็นพฤติกรรม 'มุ่งทำซ้ำ' อย่างหนึ่งซึ่งสอดคล้องอย่างยิ่งกับการที่บุคคลบุคคลเดียวกันนี้ชอบตกอยู่ในสถานะผู้ถูกกระทำให้คนเขาเตะก้น เฆี่ยนก้นซ้ำๆซากๆ ก้นเป็นแหล่งความเจ็บปวดของก็องดิดด์แต่ก็เป็นแหล่งความสุขด้วยเช่นกัน ถ้าไม่เช่นนั้นคงไม่หาเรื่องเจ็บก้นอยู่เรื่อย เมื่อก็องดิดด์มีเงินซึ่งสามารถตอบสนองความสุขทางทวารหนักได้ตามตรรกะแห่งจิตไร้สำนึก เงินนั้นก็ทำหน้าที่แทนก้น คือมอบทั้งทุกข์และสุขแก่ผู้ถือครอง[21]

---

[21] ปณิธิ หุ่นแสวง เป็นอีกผู้หนึ่งที่เห็นว่าก็องดิดด์ใช้เงินเป็นเครื่องแสวงหาความสุข

> เครื่องมือที่ก็องดิดด์ใช้สำหรับแก้ปัญหาและแสวงหาความสุขซึ่งมีกุเนก็องด์เป็นสัญลักษณ์เปลี่ยนไปเมื่อก็องดิดด์ออกจากอาณาจักรเอลโดราโด "บัดนี้เรามีเงินจ่ายให้เจ้าเมืองบัวโนส-ไอเรสได้แล้ว ถ้าเขาจะคิดค่าตัวมาดมัวแซลล์ กุเนก็องด์ เราจะไปที่เมืองกาแยนน์ (...) แล้วคอยดูว่าจะไปซื้ออาณาจักรไหนมาเป็นของเราดี" (บทที่ 18) ตาม "แผนการ" ที่ก็องดิดด์แถลงไว้นี้ เงิน จะเป็นเครื่องมือ เป็นอำนาจ ไม่ใช่กระบี่ สิทธิไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดแต่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนได้ด้วยอำนาจเงิน [เน้นข้อความตามต้นฉบับ]

แม้การวิเคราะห์ 'เงิน' ตามที่ปณิธิเสนอนั้น จะเน้นไปที่นัยยะทางการเมือง และไม่ได้เน้นเรื่องทางจิตวิทยาก็ตาม แต่อย่างน้อยก็เป็นเครื่องยืนยันว่า ข้อเสนอของผู้เขียนบทความนี้ที่ว่าก็องดิดด์มีความสุขบางประการกับการใช้เงินนั้น ก็มิใช่การตีความไปโดยอัตวิสัย (ดู ปณิธิ

ก็องดิดด์ชอบให้ผู้อื่นกระทำรุนแรงต่อก้นฉันใด เขาก็พึงใจให้ผู้อื่นมาชำเราเงินของเขาไปฉันนั้น จะคิดต่อไปได้หรือไม่ว่าถ้าก็องดิดด์อยู่ในสถานการณ์เดียวกับหญิงชรา ก็คงจะทำอะไรก็แล้วแต่ให้ถูก *'เอานิ้วสอดเข้าไปในตำแหน่งที่พวกเราสตรีจะไม่ยินยอมนอกเสียจากจะเป็นการใส่ท่อยางเพื่อการสวนชำระภายใน'* จนได้

ก็องดิดด์กับกุเนก็องด์

ก็องดิดด์เป็นผู้นิยมบุคคลต่างเพศหรือไม่นั้น ข้อนี้ดูเผินๆก็น่าจะยืนยันได้ด้วยความสัมพันธ์ที่เขามีกับกุเนก็องด์ หญิงสาวที่หนุ่มน้อยของเราไขว่คว้าจะครอบครอง จนแม้จะประสบอุปสรรคนานัปการตลอดทั้งเรื่อง แต่สุดท้ายก็แต่งงานด้วยจนได้

อย่างไรก็ดี ใคร่ขอเสนอว่าหากพิจารณาราคจริตของก็องดิดด์โดยละเอียดแล้ว จะพบว่าก็องดิดด์ก็มีโทสจริตต่อกุเนก็องด์ด้วยเช่นกัน คำว่า 'ราคะ' และ 'โทสะ' นี้ใช้ตามความหมายทางพุทธศาสนา

> *ราคะ คือความกำหนัดรัก ความรู้สึกอันนี้ทำให้เข้าไปคว้าเอามา คือ ดึงเข้าหาตัว นี่สิ่งที่เรียกว่าราคะ*
>
> *[...]*
>
> *ส่วนความรู้สึกที่เรียกว่าโทสะหรือโกธะนั้นคือความรู้สึกที่จะผลักออก ผลักออกให้กระเด็นออกไป นี่เรียกว่าโทสะหรือโกธะ ถ้าเป็นโลภะหรือราคะ ก็คือความรู้สึกที่จะดึงเข้ามาหาตัว เอามากอดรัดไว้กับตัว นี่เรียกว่าโลภะ ถ้าเป็นโทสะนั้นมันตรงกันข้าม มันจะผลักออกไป คือเป็นความรู้สึกที่ตรงกันข้ามกับราคะ*[22]

ที่ว่าก็องดิดด์มีทั้งราคจริตและโทสจริตต่อกุเนก็องด์นั้น หมายความว่าอย่างไร ?

หุ่นแสวง. "ปราสาทของบารอนธุนแดร์-เตน-ทรองค์ใน ก็องดิดด์ ของวอลแตร์". *วารสารอักษรศาสตร์*. ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2543, หน้า 119-132.)

[22] พุทธทาส. จิตว่าง *"ทำอย่างไรจึงจะว่าง"*. กรุงเทพ : ไพลิน, 2546, หน้า 37-38.

ก็คือ ในการที่ก็องดิดด์พยายามครอบครองกุเนก็องด์หรือพยายาม 'คว้าเอามา' นั้น น่าสังเกตว่า เมื่อก็องดิดด์มีโอกาสจะ 'ดึง' กุเนก็องด์ 'เข้ามาหาตัว' ได้จริงๆ กลับหาเรื่องให้ตนต้องไกลห่างจากเธอไป ราวกับต้องการจะ 'ผลัก' สตรีเพศตรงข้าม 'ให้กระเด็นออกไป' ก็ไม่ปาน

อันที่จริง ในกรณีก็องดิดด์นั้น โทสะดูจะรุนแรงกว่าราคะเสียด้วยซ้ำ

เหตุการณ์การพลอดรักของหนุ่มสาวคู่นี้ในตอนต้นเรื่องนั้น เมื่อพิเคราะห์ให้ดีแล้วจะเห็นว่า ผู้ที่เริ่มแสดงความรู้สึกอยาก 'คว้าเอามา' ก่อนนั้นคือกุเนก็องด์ หาใช่ก็องดิดด์ไม่

> *หลังอาหารเย็น เมื่อกุเนก็องด์และก็องดิดด์ลุกจากโต๊ะอาหารแล้ว ทั้งสองก็พบกันที่หลังฉากบังตาบานหนึ่ง กุเนก็องด์ปล่อยผ้าเช็ดหน้าให้หล่นลงพื้น ก็องดิดด์หยิบขึ้นมาส่งให้ มือของหล่อนกุมมือของเขาไว้อย่างบริสุทธิ์ใจ และด้วยความบริสุทธิ์ใจเช่นกัน (บทที่ 1)*

เรียกได้ว่าตั้งแต่ตอนเริ่มต้นความสัมพันธ์นั้นก็องดิดด์ก็แสดงเสียแล้วว่ามิได้เป็นฝ่ายเริ่มมีราคจริตก่อน เขาเพียงตอบสนองฝ่ายหญิงเท่านั้น

ก็องดิดด์ต้องพรากจากกุเนก็องด์ เหตุนั้นก็เพราะถูกท่านบารอนขับออกจากปราสาท (บทที่ 1) ก็องดิดด์กลับมาเจอกุเนก็องด์ที่บ้านหลังหนึ่ง (บทที่ 7) แต่แทนที่จะได้มีความสุขกับเธอในบ้านหลังนั้น ก็องดิดด์กลับลงมือฆ่าขุนนางยิวและประธานศาสนศาล เป็นเหตุให้ต้องพากุเนก็องด์หนีหัวซุกหัวซุน และต้องพลัดพรากจากเธอไปอีกในที่สุด การแสวงหาหญิงคนรักจำต้องเริ่มต้นใหม่ แต่ในบทที่ 15 ก็องดิดด์ก็ทำให้ตนต้องห่างไกลจากหญิงสาวมากขึ้นไปอีก เนื่องจากไปใช้กระบี่แทงทะลุร่างน้องชายของกุเนก็องด์ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งพระแม่ทัพของพวกนิกายเยซูอิต ก็องดิดด์เองกล่าวว่าการกระทำเช่นนั้นแทบจะเป็นการปิดโอกาสการได้เจอกับกุเนก็องด์อีกครั้ง

> *"ก็ข้านั้นได้สังหารบุตรชายของท่านบารอน เมื่อเป็นเช่นนี้ข้าจะยังมีหน้ากลับไปหากุเนก็องด์คนงามของข้าได้อย่างไรในชีวิตนี้ จะมีประโยชน์*

อันใดที่จะอยู่อย่างทุกข์ทรมานต่อไปอีก ในเมื่อข้าจะต้องอยู่ไกลห่างนาง" (บทที่ 16)

นั่นคือตัวอย่างหนึ่งที่ชี้ว่าพอก็องดิดต์ใกล้เคียงที่จะได้ตัวกุเนก็องด์แล้ว เขาก็กลับ 'ผลักออกให้กระเด็นออกไป' เสียเอง

ก็องดิดต์ได้ทรัพย์สินจำนวนมากติดตัวมาจากอาณาจักรเอลโดราโด เขาคิดจะใช้ทรัพย์สินนั้นไถ่ตัวกุเนก็องด์ซึ่งได้กลายเป็นสมบัติของเจ้าเมืองบัวโนส-ไอเรส เพื่อการนี้ก็องดิดต์ได้มอบหมายให้กะกอมโบช่วยเป็นธุระแทน

"นี่แนะ เพื่อนรัก ข้าใคร่ขอให้เพื่อนช่วยเหลือสักหน่อย เราทั้งสองต่างก็มีเพชรมูลค่าห้าถึงหกล้านเก็บอยู่ในกระเป๋า เพื่อนเป็นคนคล่องแคล่วกว่าข้า เพื่อนจงไปรับตัวมาดมัวแซลล์กุเนก็องด์ที่บัวโนส-ไอเรส ถ้าเจ้าเมืองไม่ยินยอมก็จงจ่ายให้เขาหนึ่งล้าน ถ้าเขายังไม่ยอมอีกก็จ่ายอีกหนึ่งล้าน เพื่อนไม่ได้ฆ่าประธานศาล เพราะฉะนั้นเพื่อนไม่ใช่ผู้ต้องสงสัย ข้าเองจะลงเรืออีกลำหนึ่งไปรอเพื่อนอยู่ที่เวนิส [...]" (บทที่ 19)

การที่ก็องดิดต์ไม่เดินทางไปไถ่ตัวกุเนก็องด์ด้วยตนเอง แต่มอบให้กะกอมโบทำแทนนั้นพอจะเข้าใจได้อยู่บ้างว่าเขาถูกทางการหมายหัวอยู่ อย่างไรก็ตาม หากเปรียบว่าการไถ่ตัวกุเนก็องด์เป็นการตกลงทำธุรกิจอย่างหนึ่ง การมอบหมายให้คนติดตามที่ก็มิได้รู้จักมักคุ้นกันดีนักเป็นนายหน้าเจรจาความที่มีผลประโยชน์เป็นล้านๆนั้น ก็ต้องนับว่าเป็นการลงทุนที่มีความเสี่ยงต่อความฉิบหายอย่างยิ่ง มาร์แต็งเพื่อนร่วมเดินทางของ ก็องดิดต์คนหนึ่งตั้งข้อสังเกตเรื่องนี้ว่า

"ท่านช่างเป็นคนซื่อเสียจริง ท่านเชื่อโดยง่ายว่าคนรับใช้ลูกครึ่งคนหนึ่ง ซึ่งมีเงินในกระเป๋าห้าถึงหกล้าน จะเดินทางไปตามหานางผู้เป็นที่รักของท่าน ณ สุดขอบโลก แล้วพานางกลับมาส่งให้ท่านที่เวนิส หากเขาพบนาง เขาก็คงจะรับนางเป็นของเขา แม้นเขาหานางไม่พบ เขาก็คงไปหาหญิงอื่นมาเป็นของตน ข้าพเจ้ามีข้อแนะ ท่านจงลืมกะกอมโบคนรับใช้ และลืมกุเนก็องด์ผู้เป็นที่รักของท่านเสียเถิด"

ถ้อยคำของมาร์แต็งมิได้เป็นเครื่องปลอบใจก็องดิดด์แต่ประการใดเลย เขากลับทุกข์ทวีขึ้นอีก (บทที่ 24)

ก็องดิดด์เองก็เถียงอะไรไม่ออก เขาโต้แย้งหรือหาเหตุผลดีๆมาไม่ได้ว่าเหตุใดจึงเชื่อใจมอบเงินจำนวนมหาศาลขนาดนั้นแก่กะกอมโบ เท่ากับเขาเองก็ยอมรับกลายๆว่าการให้กะกอมโบไปไถ่ตัวกุเนก็องด์นั้น โอกาสที่เงินจะสูญเปล่าและมิได้ตัวกุเนก็องด์กลับคืนมามีสูงมาก จริงอยู่ เราผู้อ่านทราบในภายหลังว่า กะกอมโบผู้นี้เป็นคนซื่อสัตย์จริง และมิได้คิดคดทรยศต่อก็องดิดด์เลยแม้แต่น้อย แต่ตัวก็องดิดด์เองย่อมไม่รู้แน่ว่าการลงทุนของเขาโดยอาศัยตัวแทนอย่างกะกอมโบนั้นผลจะลงเอยอย่างไร นี่ก็นับเป็นเรื่องน่าแปลกอีกประการหนึ่งที่ชวนให้สงสัยว่าก็องดิดด์นั้นตั้งใจจะได้กุเนก็องด์มาครอบครองจริงหรือไม่

ก็องดิดด์นัดแนะกับกะกอมโบว่าเมื่อไถ่ตัวกุเนก็องด์ได้แล้ว ก็ขอให้ไปพบกันที่เมืองเวนิส นั่นเท่ากับว่าเส้นทางการผจญภัยของก็องดิดด์ในการไขว่คว้าตามหากุเนก็องด์นั้น ก็องดิดด์ได้เดินทางย้อนกลับมาที่ยุโรปอีกครั้ง ในตอนที่เขาลงมือสังหารขุนนางยิวละประธานศาสนศาล เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นที่โปรตุเกส และเขาต้องหนีหัวซุกหัวซุนไปจนถึงปารากวัยซึ่งเป็นดินแดนในแถบทวีปอเมริกา จากนั้นก็พลัดหลงเข้าไปในดินแดนขนเผ่าออเร็ยยง และอาณาจักรเอลโดราโด และขณะนี้จากสุรินัมก็องดิดด์จะเดินทางไปรับตัวกุเนก็องด์ที่เวนิส

ทว่าเมื่อได้เห็นความ 'พิกล' ของก็องดิดด์มาจนถึงขั้นนี้แล้ว เราย่อมมีสิทธิตั้งเป็นข้อสงสัยไว้ล่วงหน้าก่อนว่า ลึกๆแล้วก็องดิดด์นั้นจะอยากไปที่เวนิสหรือไม่

แน่ละ เขาแสดงให้เห็นว่าพร้อมทำทุกวิถีทางเพื่อไปให้ถึงที่เวนิสให้จงได้ เขายอมจ่ายค่าเรืออย่างไม่อั้นแก่เจ้าของเรือเดินสมุทรคนหนึ่ง (บทที่ 19) ยินดีจ่ายค่าเดินทาง ค่าอาหาร และค่าจ้างแก่ผู้ที่ยินดีร่วมเดินทางไปกับเขา (บทที่ 19) ยอมจ่ายเพชรจำนวนสามเม็ดว่าจ้างชาวแคว้นนอร์มังดีคนหนึ่งพาเขาขึ้นเรือเดินทะเลไปยังที่หมาย (บทที่ 22)

แต่พอถึงที่เวนิสแล้วจริงๆ ที่ซึ่งเขาจะได้พบกุเนก็องด์เสียที ก็องดิดด์ผู้เผชิญเรื่องร้ายๆมาตลอดตั้งแต่เดินทางออกจากสุรินัม กลับสารภาพว่า (เน้น

ข้อความโดยผู้เขียนบทความ)

> *"ข้าพเจ้าใช้เวลาเดินทางจากสุรินัมถึงบอร์โดซ์ จากบอร์โดซ์ไปปารีส จากปารีสไปดิแอปป์ จากดิแอปป์ไปพอร์ตสมัธ แล้วเลียบฝั่งประเทศเสปญและโปรตุเกศ ข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียน และมาพำนักอยู่เวนิสหลายเดือนแล้ว เหตุไฉนกุเนก็องด์ผู้ทรงโฉมยังมาไม่ถึงอีกเล่า แทนที่จะได้พบหล่อน ข้าพเจ้ากลับเจอหญิงใจง่ายและเจ้าอาวาสชาวแคว้นเปริกอร์ดุอีกคนหนึ่ง กุเนก็องด์คงจะถึงแก่ชีวิตไปแล้วเป็นแน่ ข้าพเจ้าได้แต่ตายตามนางไป นิจจาเอ๋ย <u>คงจะเป็นการดีกว่าหากยังพำนักอยู่ในเอลโดราโดแดนสวรรค์ ข้าพเจ้าไม่บังควรกลับมายังยุโรปที่ถูกสาปนี้เลย</u> [...]" (บทที่ 24)*

ทั้งๆที่ในตอนที่ก็องดิดด์อยู่ที่เอลโดราโดนั้น เขาเองที่ตัดสินใจออกจากอาณาจักรนั้นเพื่อกลับมายังยุโรป เพื่อตามหากุเนก็องด์ ก็องดิดด์กล่าวกับกะกอมโบว่า

> *"จริงๆนะ เพื่อนเอ๋ย ข้าขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ปราสาทที่ข้าถือกำเนิดมาหามีค่าเทียบเท่าประเทศนี้ไม่ แต่อย่างไรก็ตาม มาดมัวแซลล์กุเนก็องด์ไม่ได้อยู่ที่นี่ เจ้าเองคงจะมีผู้หญิงของเจ้าคอยอยู่ในยุโรป ถ้าเรากลับไปยังโลกของเรา พร้อมด้วยแกะสิบสองตัวบรรทุกก้อนกรวดของเอลโดราโด เราก็จะร่ำรวยกว่าพระราชาทุกพระองค์รวมกัน เราไม่ต้องกลัวประธานศาสนศาลอีกต่อไป และเราจะไปรับตัวมาดมัวแซลล์กุเนก็องด์กลับคืนมาโดยง่าย" (บทที่ 18)*

คำปรารภในสองวาระที่ขัดแย้งกันเองเช่นนี้ เป็นเครื่องยืนยันอีกครั้งว่าด้านหนึ่งก็องดิดด์แสดงว่าปรารถนาไขว่คว้ากุเนก็องด์มาไว้กับตัว แต่ในอีกด้านหนึ่ง เมื่อใกล้จะได้กุเนก็องด์มาครองจริงๆ ก็กลับมีพฤติกรรมหรือคำพูดที่ส่อว่าอยากผลักเธอไปให้พ้นเสีย หรืออย่างน้อยก็กันตัวเองให้ไกลห่างจากเธอเข้าไว้ อย่างที่เขากล่าวว่า *"คงจะเป็นการดีกว่าหากยังพำนักอยู่ในเอลโดราโดแดนสวรรค์*

ข้าพเจ้าไม่บังควรกลับมายังยุโรปที่ถูกสาปนี้เลย" ทั้งที่ผู้พูดต้องรู้ดีว่าการกลับมายังยุโรปก็คือการได้เจอหญิงคนรัก และการอยู่ที่ เอลโดราโดนั้นหมายถึงการไม่ได้เจอเธออีกต่อไป

พฤติกรรมกันตัวออกห่างจากกุเนก็องด์นี้จะเผยตัวออกมาอีกครั้งในตอนท้ายของหนังสือซึ่งก็องดิดด์ได้พบกุเนก็องด์ (ที่เมืองคอนสแตนติโนเปิล ไม่ใช่ที่เวนิส) แล้วก็ได้แต่งงานกับเธอ ตัวบทบรรยายปฏิกิริยาของฝ่ายชายเมื่อพบหน้าหญิงสาวที่เขาตามหามาทั้งเรื่องว่า

> *เมื่อได้เห็นกุเนก็องด์โฉมงามของเขา ฉวีคล้ำ ดวงเนตรเหลือกแดง อุระแห้งหาย ปรางประดับด้วยรอยย่น แขนแดงตกสะเก็ด ก็ถึงกับผงะถอยหลังไปสามก้าว จากนั้นก็ก้าวเข้าใกล้อย่างผู้ที่ได้รับการอบรมมาดี (บทที่ 29)*

อาการ 'ผงะ ถอยหลังไปสามก้าว' ซึ่งก็องดิดด์ทำไปโดยฉับพลันชนิดที่แทบจะเรียกได้ว่าเป็นปฏิกิริยาโดยสัญชาตญาณนั้น เป็นปฏิกิริยาของผู้ที่กำลังหลีกเลี่ยง หลีกหนี และปฏิเสธจะมีสัมพันธ์ด้วยอย่างเห็นได้ชัด เมื่อควบคุมตนได้แล้วก็องดิดด์จึงค่อยเข้าใกล้กุเนก็องด์ แต่ก็ทำไปโดยมารยาทของ 'ผู้ที่ได้รับการอบรมมาดี' เท่านั้น ในตอนท้ายนี้ กุเนก็องด์กลายเป็นหญิงอัปลักษณ์ สูญเสียความงามที่มีมาแต่เดิมไปเสียสิ้น แต่ความอัปลักษณ์นั้นไม่น่าจะเป็นเหตุผลเพียงพอให้ก็องดิดด์ต้อง 'ผงะ'[23] เพราะอันที่จริงก็องดิดด์เคยแสดงปฏิกิริยาเช่นนี้มาแล้วครั้งหนึ่ง เมื่อเขากลับมาพบกุเนก็องด์ที่บ้านหลังหนึ่ง (บทที่ 7) เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นหลังจากที่ก็องดิดด์ผ่านการถูกทำทารุณกรรมในพิธีบูชายัญของศาสนศาล (บทที่ 6) หญิงชราผู้รับใช้กุเนก็องด์ ได้ช่วยเขาไว้ และพาตัวมารักษาที่บ้านพักของนายหญิงของนาง ที่นี่เอง ก็องดิดด์ได้กลับมาพบกุเนก็องด์อีกเป็นครั้งแรกหลังจากถูกไล่ออกจากปราสาทของท่านบารอน หญิงชราพานายหญิงของนางซึ่ง

---

[23] อันที่จริง ตัวบทมีคำบรรยายก่อนหน้านี้ว่า *[ก็องดิดด์]*โดยสารเรือกรรเชียงฝีพายนักโทษไปยังฝั่งทะเลโปรปงติดด์เพื่อตามหากุเนก็องด์ *โดยมิใส่ใจว่าหล่อนจะหน้าตาน่าเกลียดหรือไม่* (บทที่ 27 เน้นข้อความโดยผู้เขียนบทความ)

คลุมผ้าปิดหน้าไว้มาหาก็องดิดด์ นางให้ก็องดิดด์เลิกผ้าคลุม และนี่คือปฏิกิริยาของเขา

> *ชายหนุ่มเดินเข้ามาใกล้ ค่อยๆเลิกผ้าคลุมหน้าขึ้น ช่วงเวลาที่ยิ่งใหญ่! ความประหลาดใจอันล้นพ้น! ก็องดิดด์คิดไปว่าเขาได้เห็นมาดมัวแซลล์กุเนก็องด์ แล้วเขาก็เห็นหล่อน หล่อนจริงๆ ก็องดิดด์รู้สึกอ่อนเปลี้ยไปทั่วร่าง ไม่มีแม้แต่กำลังที่จะเปล่งเสียง ล้มฟุบลงไปแทบเท้ากุเนก็องด์ (บทที่ 7)*

ตอนนั้น กุเนก็องด์ยังคงความงามพร้อมสมบูรณ์ทุกประการ แต่การได้เห็นหน้าเธอก็ทำให้ก็องดิดด์ *'รู้สึกอ่อนเปลี้ยไปทั่วร่าง ไม่มีแม้แต่กำลังที่จะเปล่งเสียง ล้มฟุบลงไปแทบเท้ากุเนก็องด์'* ซึ่งในแง่หนึ่งก็มิต่างจากอาการ 'ผงะ ถอยหลังไปสามก้าว' นัก เนื่องจากการไม่มีกำลังจะเปล่งเสียงนั้นก็เป็นการปฏิเสธจะพูดด้วยอย่างหนึ่ง และการเป็นลมล้มสลบไปต่อหน้าคนคนหนึ่งนั้น ก็เป็นวิธีหลีกหนีที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับคนคนนั้นแบบหนึ่งเช่นกัน แม้จะเป็นเพียงชั่วขณะก็ตาม[24]

ในบทที่ 30 ซึ่งเป็นบทสุดท้ายของหนังสือ ก็องดิดด์ได้แต่งงานอยู่กินกับกุเนก็องด์ แต่ในบรรทัดแรกสุดของบทสุดท้ายนี้ ผู้เล่าเรื่องผู้รู้แจ้งได้หยั่งลึกลงไปในก้นบึ้งของจิตใจของก็องดิดด์ แล้วเผยความในใจนั้นออกมาว่า

> *ในก้นบึ้งหัวใจของก็องดิดด์นั้นมิมีความปรารถนาจะวิวาห์กับกุเนก็องด์อีกแล้ว (บทที่ 30)*

ก็องดิดด์ตกลงแต่งงานกับกุเนก็องด์ก็เพียงเพราะ 'มิกล้าปฏิเสธ' เท่านั้นเอง

> *[กุเนก็องด์]จึงหาทวงสัญญาแต่งงานจากก็องดิดด์ด้วยน้ำเสียงเฉียบขาดจนก็องดิดด์ผู้มีจิตใจดีมิกล้าปฏิเสธ (บทที่ 29)*

---

[24] Roland Barthes ได้ศึกษาบทละครของ Racine โดยอาศัยแนวคิดจิตวิเคราะห์ และพบว่าตัวละครบางตัวก็ใช้วิธี 'เป็นลม' ต่อหน้าคนคนหนึ่ง เพื่อเลี่ยงการติดต่อกับคนคนนั้น เพราะเป็นการปฏิเสธจะพูดด้วยอย่างหนึ่ง (ดู Roland Barthes. Sur Racine. Paris : Seuil, 1963, p.21.) นั่นก็แสดงให้เห็นว่าการ 'เป็นลม' นั้นอาจเป็นพฤติกรรมที่มี 'เจตนา' อย่างหนึ่งได้

ในบทที่ 1 ซึ่งทั้งคู่เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กันนั้น กุเนก็องด์ก็เป็นฝ่ายปล่อยผ้าเช็ดหน้าลงพื้นให้ก็องดิดด์เก็บ ซึ่งถือเป็นการ 'เริ่ม' ก่อน ก็องดิดด์นั้นเพียงแต่สนองสิ่งที่ฝ่ายหญิงเสนอ ในบทสุดท้ายนี้ก็เช่นกัน การแต่งงานมิได้เกิดจากฝ่ายชายเป็นผู้ขอ เขาเพียงรับอย่างเสียมิได้เพราะฝ่ายหญิงนั้น 'รุก' ด้วยน้ำเสียงเฉียบขาด ก็เท่านั้น

ข้อสรุป

ก็องดิดด์เป็นตัวละครที่มีแนวโน้มทำให้ตนเป็นผู้ถูกกระทำ และตกอยู่ใต้อาณัติชายที่มีอำนาจเหนือกว่า และแม้จะมิใช่ชายที่มีรสนิยมในการร่วมเพศทางทวารหนัก แต่ก้นก็เป็นอวัยวะสำคัญที่มีส่วนกำหนดพฤติกรรมมุ่งถูกกระทำของเขา ซึ่งอาจแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ผ่านพฤติกรรมการใช้เงิน นอกจากนี้ ในความสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม ก็องดิดด์มีรักกับหญิงสาวก็จริง แต่ก็แสดงขัดว่ามีปัญหาบางประการในแง่ของความพยายามหลบเลี่ยงมิให้ความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามนั้นเกิดขึ้นได้จริงๆ

ประเด็นทั้งสามที่ได้เสนอในบทความนี้คงพอจะช่วยยืนยันสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้แต่ต้นว่าก็องดิดด์มีแนวโน้มรักร่วมเพศแบบแฝงเร้น

จะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครใดตัวละครหนึ่งนั้น เมื่อได้ลงมือกระทำจริงแล้ว กลับต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆร่วมไปด้วยในเวลาเดียวกัน ในบทความนี้ การศึกษาตัวละครก็องดิดด์โดยอาศัยทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นเครื่องมือสำคัญ ส่งผลให้ผู้ศึกษาได้เข้าใจความหมายของเหตุการณ์อื่นๆ ไปด้วย เช่น เคราะห์กรรมของหญิงชรา ฉากลิงวิ่งไล่กัดก้นผู้หญิง เหตุการณ์ในเอลโดราโด ฯลฯ จึงกล่าวได้ว่าการศึกษาที่มุ่งตีความพฤติกรรมรักร่วมเพศแฝงเร้นของก็องดิดด์ดังที่ได้เสนอในบทความนี้ นอกจากจะช่วยให้เรารู้จักตัวละครเอกของเรื่องเพิ่มขึ้นในอีกมิติหนึ่งแล้ว ยังช่วยให้เราอธิบายองค์ประกอบต่างๆในหนังสือ ที่ดูเผินๆอาจไม่เกี่ยวข้องกัน ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล สอดรับกันตลอดทั้งเรื่อง

รายการอ้างอิง

ปณิธิ หุ่นแสวง. "ปราสาทของบารอนธุนแดร์-เดน-ทรองค์ไน *ก็องดิดด์* ของวอลแตร์". *วารสารอักษรศาสตร์*. ปีที่ 29 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2543.

พุทธทาส. *จิตว่าง "ทำอย่างไรจึงจะว่าง"*. กรุงเทพ : ไพลิน, 2546.

วอลแตร์. *ก็องดิดด์*. วัลยา วิวัฒน์ศร (ผู้แปล). กรุงเทพ : สำนักพิมพ์ผีเสื้อ, 2538.

Barthes, Roland. *Sur Racine.* Paris : Seuil, 1963.

Brenner, Charles. *An Elementary Textbook of Psycho-analysis.* New York : A Doubleday Anchor Book, 1955.

Cusset, François. *Queer critics, La littérature française déshabillée par ses homo-lecteurs.* Paris : P.U.F., 2002.

Freud, Sigmund. *Abrégé de psychanalyse.* Paris : P.U.F., 1949.

Freud, Sigmund. Essais de psychanalyse. Paris : Editions Payot & Rivages, 2001.

Freud, Sigmund. *Introduction à la psychanalyse.* Paris : Payot, 1969.

Freud, Sigmund. *Névrose, psychose et perversion.* Paris : P.U.F., 1973.

Godberg, Herb and E. Lewis, Robert. *Money Madness, The Psychology of Saving, Spending, Loving, and Hating Money.* LA : Wellness Institute Inc., 1978.

Rycroft, Charles. *A Critical Dictionary of Psychoanalysis.* Second edition. London : Penguin Books, 1995.

Storr, Anthony. *Freud, A very short introduction.* Newyork : Oxford University Press Inc., 2001.

Voltaire. *Candide, Texte integral présenté par Paul Vernière.* Paris : Didier, 1972.